

Socratische methode

opleidingsprogramma

Opleidingsvisie en 'programma'

Met behulp van de socratische methode kan inzicht ontstaan in conceptuele problemen, maar dan wel door systematische reflectie op de eigen ervaring. De socratische methode staat dus lijnrecht tegenover de opvatting dat 'leren' een kwestie is van overdracht - een kennistransport van de wetende naar de niet-wetende. Het is eerder andersom.

In onze opleiding tot socratisch gespreksleider werken we volgens deze zelfde socratische didactiek. De cursisten krijgen niet te horen hoe het allemaal moet, hoe ze een socratisch gesprek moeten opzetten en hoe ze eventuele problemen de baas moeten worden. Wat we wel doen is: mensen voortdurend gelegenheid geven om te ervaren wat een filosofisch-socratisch gesprek is, om vandaaruit hun eigen opvatting te ontwikkelen over het eigene van de socratische methode. Op basis van hun opvattingen en de bijbehorende vragen werken de cursisten voortdurend aan hun eigen wijze van gespreksbegeleiding.

Een socratisch gesprek begeleiden is geen kwestie van een stappenplan doorlopen en de socratische methode is niet een foefje of een techniekje. Socratisch filosoferen betekent: zinnige filosofische vragen stellen en die vervolgens proberen te beantwoorden. Een socratisch gesprek leiden vergt óók (en vooral) van de begeleider dat hij *zichzelf* filosofische vragen stelt - over zijn rol als gespreksleider.

Om deze redenen is ons opleidingsprogramma ook niet tot in detail vastgelegd. De weg die de cursisten individueel en als groep afleggen laat zich immers niet voorspellen. Elke tweedaagse bijeenkomst heeft natuurlijk een startpunt, en er zijn globale doelstellingen. Maar de concrete invulling van het programma gebeurt voortdurend aan de hand van wat zich in voorgaande oefeningen en gesprek heeft voorgedaan. Op die manier kunnen wij een doordachte en op maat gesneden opleiding garanderen.

Programma

Uit wat hierboven is gezegd over 'het programma', volgt dat het onderstaande niet gelezen moet worden als een tijdvolgordelijke beschrijving van wat we in de opleiding doen. Wel is het zo, dat de inhoudelijke elementen 'ergens' in de opleiding aan de orde komen. Voor de doelstellingen geldt hetzelfde.

Vorbereidingsopdracht

Module 1

Module 2

Huiswerkopdrachten

Vorbereidingsopdracht

Na inschrijving ontvangt de cursist een map met daarin onder andere literatuur en een voorbereidingsopdracht. Van de cursist wordt verwacht dat die voor aanvang van het eerste blok wordt gemaakt. Het gaat om een opdracht waarbij de cursist eigen vragen ten aanzien van de socratische methode verbindt met literatuur naar eigen keuze. Het doel hiervan is enerzijds om de cursist de gelegenheid te geven om de eigen gedachten over de socratische methode (verder) te ordenen en te expliciteren. Anderzijds ontstaat er hierdoor onder de deelnemers een zekere gemeenschappelijke bekendheid met de eigen aard van filosofische vragen en problemen. Hierdoor is een zekere kwaliteit van de reflectie op het gevoerde socratische gesprek gewaarborgd. Een lijst met de literatuur die in de cursusmap zit, kunt u onderaan deze pagina vinden.

Module 1: beoefenen van socratisch gesprek

In deze module, die twee a drie cursusdagen van de opleidingsweek in beslag neemt, voeren de cursisten een socratisch gesprek onder leiding van een van de cursusbegeleiders. Het wordt regelmatig onderbroken door sessies waarin we op het gevoerde gesprek reflecteren, methodische vragen bespreken, relevante filosofische oefeningen doen enzovoort. Op deze manier werken we aan een continue verdieping van de gesprekservaring. Het gesprek zelf zal ongeveer twee dagdelen in beslag nemen. Reflectie en doorwerking nemen zo'n vier dagdelen.

Onderdelen

- wat is filosoferen?
- filosofie, filosoferen, filosofische vragen
- socratisch gesprek over een vraag
- structureren van filosofisch onderzoek
- redeneringen reconstrueren
- standpunten en argumenten onderscheiden
- oefeningen in praktische filosofie
- bespreken van gelezen teksten
- schrijven van een verslag

Doelstellingen

De deelnemer:

- is in staat om optimaal deel te nemen aan een gezamenlijk socratisch onderzoek en kan op dat onderzoek reflecteren.
- kan complexe of verwarde gevoelens of gedachten van zichzelf en anderen helder en nauwkeurig formuleren.
- ontdekt aspecten van zijn of haar eigen gesprekshouding; (on)geduld, (on)mondigheid, luisterbereidheid, monologische neigingen, impulsiviteit
- leert alternatieve interpretaties kennen van begrippen die hij of zij zelf hanteert
- verwerft inzicht in eigen gedachtengangen en leert eigen gedachten en gevoelens te beoordelen en evalueren
- kan scherpzinnig observeren en fijngevoelig formuleren
- kan een oordeel opschorten om het te onderzoeken
- kan de complexiteit van de werkelijkheid aanvoelen, doorgronden en in concrete termen verwoorden
- is gevoelig voor denken in vragen in plaats van denken in antwoorden

- kan een 'maieutische' houding innemen t.o.v. gesprekspartners
- vertrouwt in de eigen rede in plaats van op autoriteiten
- waardeert twijfel en ambivalentie als een voedingsbron van nieuwe inzichten
- vormt zich een oordeel onafhankelijk van de begeleider en andere deelnemers
- kan samenwerken en samendenken
- kan een dialoog voeren

Module 2, begeleiden van socratisch gesprek

In deze module, die eveneens twee of drie dagen duurt, leren de deelnemers werken met de 'standaard'-methodiek van het socratisch gesprek. Daarbij is veel aandacht voor de eigen aard van filosofisch onderzoek. Door voortdurend te oefenen en te reflecteren op die oefeningen, vinden de deelnemers hun eigen begeleidingsstijl.

Onderdelen

- methodevarianten en didactisch materiaal
- verfijning van de kunst van het vragen stellen.
- inzicht in het effect van vragen
- kennismaken met verschillende manieren van het vastleggen van het voorbeeld op flip-over
- oefeningen om eigen begeleidingsstijl te vinden
- metagesprek voeren
- visieontwikkeling over de rol van de gespreksbegeleider in een socratisch gesprek
- ontwikkelen van eigen varianten op het socratisch gesprek
- reflectie op het filosofisch gehalte van het socratisch gesprek en methodische vertaling hiervan

Doelstellingen

- Je bent in staat een socratisch gesprek te begeleiden volgens de 'standaardmethodiek'.
- Dat houdt in:
- Je kan je interventies als begeleider legitimeren aan de hand van de gangbare Nederlandstalige literatuur m.b.t. het socratisch gesprek
- Je kan een groep begeleiden in het uitvoeren van een bepaalde taak
- Je bent in staat om je eigen oordelen over de inhoud van het gesprek op te schorten
- Je invloed of sturing is zodanig dat de deelnemers maximaal in staat worden gesteld zelfstandig te reflecteren
- Je kan de socratische 'koelbloedigheid' bewaren. De houding is die van een 'passionele afstand' of een beheerste socratische ironie
- Je houdt visie op het geheel: Je kan de structuur en de tijd bewaken en je hebt kennis van de heuristiek
- Je belichaamt de regels die je hanteert voor de deelnemers
- Je kunt de interventies van de deelnemers inhoudelijk registreren en naar kwaliteit ordenen
- Je kunt de formuleringen van de deelnemers scherp helpen maken en ordenen naar kwaliteit
- Je kunt een kernbewering helpen vinden.
- Je kunt door vragen stellen het onderling begrip van de deelnemers bevorderen
- Je kan een metagesprek begeleiden

Literatuur

De cursusmap bevat in elk geval de volgende literatuur. Het is geordend van meer inleidend tot gespecialiseerd.

- Rossem van, K., Voortdurend begeren. Filosofie, filosoferen en het socratisch gesprek, in *Filosofie* 11 (2001), nr.2, p.38 -39.
- Rossem van, K., achtergronden en beknopte historiek, in Poppelmonde, W., Van Rossem, K., De Swaef, G., Fransoo, P., *Filosoferen met jongeren*, Kluwer, Diegem, 2001, p.17-44.
- Bolten, H., Van Rossem, K., De extractie van de waarheid, over het socratisch gesprek, in *Belgisch Tijdschrift voor Tandheelkunde*, jrg. 57/4, 2002, p.257-277.
- Bolten, H. en Van Rossem, K., Hoe leit dit kindeken? Anamnese en diagnose in een socratisch gesprek in *Belgisch Tijdschrift voor Tandheelkunde*, jrg. 57/4, 2002, p.278-292.
- Van der Leeuw, K., Socratic Dialogue and the Search for Truth, Paper presented at the conference "Socratic Dialogue at Work", Leusden, August 15, 1998
- Plato, *Eutyphro*, vert. H. Warren en M. Molegraaf, Bert Bakker, Amsterdam, 1995
- Plato, *Laches*, vert. H. De Win, Amsterdam, (?)
- Bolten, H., De ontdekking van een goede gesprekshouding. Het socratisch gesprek als morele ervaring, in *Opleiders in Organisaties/Capita Selecta*, afl. 35, Deventer, Kluwer Bedrijfswetenschappen, p.119-137.
- Nelson, L., De socratische methode, in *De socratische methode*, inl. J. Kessels, Boom, Amsterdam, 1994, p. 70-113.
- Lessing, R., Is it possible to teach socratically?, in Lipman, M. (eds), *Thinking children and education*, Montclair State College, Montclair, 1993, p.444-456.
- Steens, R., *Menselijke communicatie*, Interactie Academie, Antwerpen, 1998
- Watzlawick, P., Beavin, J.H., Jackson, D.D., *De pragmatische aspecten van de menselijke communicatie*, Van Loghum, Deventer, 1978, p.167-206.
- Matthews, G., *Socratic perplexity and the nature of philosophy*, Oxford, Oxford University Press, 1999, p.31-41.
- Scott, G.A., *Plato's Socrates as educator*, Univ. Of New York Press, 2000, p.159-178.
- Lansink, C., *Vrijheid en ironie. Kierkegaards ethiek van de zelfwording*, Peeters, Leuven, 1997, p.1-30.
- Van Eemeren, F., Grootendorst, R., *Kritische discussie*, Boom, Amsterdam, 2000, p. 49-71.
- Van Eemeren, F., Grootendorst, R., *Het analyseren en beoordelen van een betoog*, in Van Eemeren, F., Grootendorst, R., *Studies over argumentatie*, Boom, Amsterdam, 1997, p.235-264.
- Struyker Boudier, C., De metafysische betekenis van de vraag, in *Tijdschrift voor Filosofie*, 41e jrg., nr.2, p.217-278.